

## ORTAK BİR ESKİ ANADOLU KELİMESİ *parninkali-*'nin KÖKENİ HAKKINDA\*

Oğuz SOYSAL

*Zeitschrift für Assyriologie* dergisinin 89. sayısında (1999, s. 36-49), D. Groddek yeni joinlerle genişleyen, E. Laroche, CTH (1971) nr. 331 “*Le dieu de l’orage à Lihzina*” metin grubunu konu alan bir makale yayınladı. Burada işlenen metin, E. Laroche tarafından 331.1 katalog numarası altında listelenen KUB 33.66 ve buna join olan KBo 23.4 ile KBo 40.333 fragmanlarından oluşmaktadır. Metinde, pek açık anlaşılmasa da, Fırtına tanrısının *Lihzina* ile olan ve bu şehrin zarara uğraması ile sonuçlanan ilişkilerini anlatan bir bölüm ön plana çıkmaktadır. Şimdiye kadar bütünüyle tanınmayan bu efsanenin kazanılması yanında, Hitit leksikonu için önemli bazı noktalar, özellikle söz konusu metindeki Orta Hititçe’ye özgü yazım, grafik ve stilistik kullanımlar dikkati çekmektedir. Bu metinde ayrıca, şimdiye kadar varlığı sadece kırık belgelere dayanan bir kelime olan *parninkali-*'nin tam formu da elde edilmektedir. D. Groddek tarafından a.g.e. 41’de kısaca tartışılan bu kelime hakkında daha fazla şeyler söylenebilecektir—ki bu, tarafımdan sunulan çalışmanın amacıdır.

Kelimenin o zamana kadarki yetersiz belgelenmesi nedeniyle, 1995’de yayınlanan CHD vol. P, fasc. 2, 178’de onu Hititçe kelimeler arasına ancak başı kırık halde ve anlamı belirsiz olmak üzere [...(-)]*parninkin* şeklinde alabilmiştir<sup>1</sup>. Hem *a-* hem de *i-* gövde gösteren kelime Hititçe’de şimdiye

\* Bu çalışmanın manüskrişi Nisan 2000’de tamamlandı. Araştırmalarım sırasında *Chicago Hittite Dictionary* projesine ait kelime arşivinden yararlanmama izin veren Prof. H. A. Hoffner, Jr.’a teşekkür ediyorum, Prof. H. G. Güterbock’u da minnetdarlık duygularım ile anıyorum.

1. CHD vol. P, fasc. 2’de kullanılabilen tek kaynak, o da joini olmadan, KBo 24. 51 öy. 13’

kadar şu şekillerde belirlemektedir (kelimeyi içeren fragmanların altları çizilmiştir):

<i>pár-ni-in-kán</i> (= <i>ši</i> = <i>kan</i> )	<u>KBo 23.4</u> + KUB 33.66 + KBo 40.333 I 5'
<i>pár-[ni-in-kán]<sup>2)</sup></i>	KBo 23.4 + <u>KUB 33.66</u> + KBo 40.333 II 11'
<i>pár-ni-in-ki-in</i>	KBo 38.168 + <u>KBo 24.51</u> öy. 13' (= 18)
<i>pár-ni-in-[...]</i>	KBo 40.164 : 2'

Söz konusu belgelerin konteksleri gereği (bk. aşağısı), tam korunmuş formların hepsi singular akusatif halde bulunmaktadır ve bu nedenle kelime için komün cinsi kesinleşmektedir. Yine *i*-gövdeli ve komün cinsli aynı kelime, Luvi dilindeki bir metinde de iki defa olmak üzere ve akusatif halde geçmektedir:

*pár-ni-in-ki-in* KUB 35.109 II 8', 9'<sup>3</sup>

Yukarıda sayılanlara ilaveten, tüm literatürde şimdiye kadar hiç dikkate alınmayan ya da yanlış okunan şu Hititçe belgeyi de anmak gerekmektedir (ilgili metin pasajı aşağıda ayrıca incelenecektir):

*pár-ni-in-k[i-iš]* KUB 8.36 II 5'

Yukarıdaki belgelerin hepsinde *parninkali-* tekrarlanan bir şekilde, arzu edilmeyen hastalıklar ya da olumsuz belirtiler dahilinde sayılmaktadır ve bu nedenle de aynı karakterde bir olguyu gösterecektir. KBo 23.4 + KUB 33.66 + KBo 40.333 I 5'-9'. satırlarda *tarpi-*, *parninka-*, *ešhar* "kan", *hapanzi*, SA<sub>5</sub> "kızıl(lık), al(lık)", *išhaḫru-* "gözyaşı", IGI.ḪI.A-aš GIG-an "gözlerin hastalığı", *šepan, kammara-* "pus, donukluk", *ḫarki* "beyaz(lık), ak(lık)" ve *inan-* hastalığının<sup>4</sup> insan vücudundan alınması istenmektedir. Bu olumsuz öğeler görünüşe göre gerçekten alınıp götürülmüş ve kara toprağın bağrına

metin yeridir. KBo 23.4 + I 5'. satırdaki kelimenin bütününi veren tek belgede ise, bozuk her bir işaretin saptanması çok zordur. Buna rağmen, oradaki kelime J. Friedrich - A. Kammenhuber, HW<sup>2</sup> Bd. III: Ḫ, Lfg. 13 (1998) 215'de (*hapanzi-* altında) doğru okunmuş, ancak anlamlandırılmamıştır. Diğer bir kırık belge KBo 40.164:2' ise CHD'nin söz konusu fasikülünden daha sonra, 1997 yılında yayınlandı.

2. Tamamlama bir önceki belgeye göre yapılmıştır.

3. Metnin transkripsiyonu için bk. F. Starke, StBoT 30 (1985) 265-266.

4. Buradaki kırık birimler, identik bir sayımın yapıldığı aynı metnin II 11'-15'. satırlarıyla karşılıklı olarak tamamlanmaktadır; bk. D. Groddek, ZA 89, 37 vd., 41 vd. (diğer bibl. ile).

alınmıştır (I 10'-11')<sup>5</sup>. Aynı metnin başka bir pasajında da benzer bir duruma rastlıyoruz. Burada, aynı kötü olgular insan vücudundan el ayakları —parmaklar— tırnaklar aracılığı ile önce kara toprağa iletilmekte, o da bunları Güneş ulûhiyetine götürmektedir. Bu ulûhiyet de bunları deniz dibindeki, ağızları kurşun ile leğimlenmiş bakır küplerin içine yerleştirmekte (*anda dai*, II 3'-15'), yani onları dış dünyadan tecrit etmektedir. Bunun sonunda, insan bedeninin, başının, gözlerinin, gözbebeklerinin, göz yuvarlaklarının, irislerinin, alınının, kaşlarının, kirpiklerinin aydınlandığı, yani sağlığa kavuştuğu belirtilmekte ve bunu herşeyin eskisi gibi olması dileği izlemektedir (II 16'-22'). Bu veriler ışığında, *parninka*-'nın insan vücudunun neresine ait bir hastalık ya da dert olduğu konusunda tutarlı bir tahmin yapabiliriz. Aynı metnin I 3'. satırında, ârazların uzaklaştırılması gereken organ, insanoğlunun “başı” olarak anılmaktadır. II 16'-20' arasında sayılan “temizlenmiş organlar” —geniş kavram *tuekka*— “beden” dikkate alınmazsa— baş, alın, göz bölümleri, kaş ve kirpik olarak verilmektedir. Burada hemen dikkati çeken nokta, sayılan organlar arasında kulak, burun ve ağızın bulunmamasıdır. Bu

5. 10'. satır başında en fazla 8-9 işaretlik yer var. Burası için datif halde bir obje, yani [(özne)= *at da-an-ku-ya<sup>2</sup>-i ta-ga-an-zi-p*]i “[birisi / birşey onları kara toprağ]a götürdü” bekleniyorsa da (krş. II 5' ile), kırık yerin uzunluğu ve gözüken izlerinin büyük ihtimalle “i” işaretine ait olması (aynı şekilde D. Groddek, a.g.e. 37) nedeniyle ben burada daha çok [(özne) = *at ták-ni*]-i *pé-e-da-aš* “[birisi / birşey onları toprağ]a götürdü” rekonstrüksiyonunu tercih edeceğim. İlk kez 1'. paragrafta anılması gereken özne orada korunmadığından, buradaki cümle agensinin ne olduğunu kestiremiyoruz. Eğer öznenin vurgulanması gerekli değil ise, alternatif olarak burada yerin “kara” sıfatlı kullanımının da yer aldığı [*na-at da-an-ku-ya<sup>2</sup>-i ták-ni*]-i *pé-e-da-aš* “[ ve o, onları kara toprağ]a götürdü” tamamlaması da söz konusu olabilir. Söz konusu satırda *daganzipa*- yerine *tekan / takn(a)*-kelimesinin belirmesi bir problem teşkil etmeyecektir. Çünkü iki kelime de anlamdaştır (=logogram KI; bk. CHD vol. P, fasc. 3 (1997) 332; ayrıca krş. N. Oettinger, WdO 20-21 [1989-90] 85 vs.). Burada “kara” ve “toprak” kavramlarının tamamlanmaları için daha kısa yer tutacak GE<sub>6</sub>-i ve KI-i (mesela KUB 7.8 II 19) gibi yarı logografik yazımlar beklemiyoruz. Önümüzdeki metin devrinin eskiliği gereği her iki kelimenin fonetik yazımlarını tercih etmektedir (I 11', II 5', 7').

Diğer taraftan, D. Groddek'in ZA 89, 42'deki kararsızlığının aksine metnin 3'. paragrafındaki anlatım, *pedaš* yüklemine de gösterdiği gibi, dua dileklerini dile getirmek üzere istek kipinde değil, bilakis areto-mitolojik hikayenin bir parçası olarak geçmiş zamandır. Böylece, söz konusu paragrafın ikinci cümlesini (st. 10'-11') *na-at-[kán?]* / [*da-an-ku-iš da-ga-an*]-*zi-pa-aš an-da e-e[p-ta]* “ve onları [kara top]rak içine al[dı]” olarak yorumlamak gerekecektir. Bu bölüm anlatım bakımından II 7'-8'. satırlara paraleldir —ki oradaki verbal formları da zaten D. Groddek, a.g.e. 37 ve 39'da geçmiş zamanlı olarak tamamlayıp yorumlamaktadır.

nedenle, tedavisi söz konusu edilen esas vücut bölümünün, kafanın yüz bölgesinde “gözler ve çevresi” olduğu kesindir<sup>6</sup>. Hastalık ya da âraz isimlerine gelince, bunlardan bazıları zaten kendi başlarına “göz olgusu / problemi” olarak bilinmektedir (*işhahru-*, IGI.ḪI.A-aš GIG-an gibi). Diğerlerinin göz kavramı ile alâkaları ise, başka belgelerdeki informasyonlardan anlaşılacaktır, ya da beraber anıldıkları olumsuz öğelerden<sup>7</sup> ortaya çıkmaktadır. Bunlar, *ḫarki*-<sup>8</sup>, *kammara*-<sup>9</sup>, *šipan*<sup>10</sup>, *ḫapanzi*<sup>11</sup> ve *ēšhar*<sup>12</sup>'dir. Göz ilgisiyle sadece

6. Bk. F. P. Daddi – A. M. Polvani, La mitologia ittita (1990) 101 n. 17; D. Groddek, ZA 89, 48.
7. Benzeri sayımlar şu metinlerde izlenmektedir: KBo 23.4 + KUB 33.66 + I 5'-9', II 11'-15'; KBo 24.51 + öy. 4'-14' (özellikle 4'-8'), ay. 1'-10' (özellikle 5'-6'; ayrıca krş. KBo 24.52: 1'-8'); KBo 38.191:1'-3'; KUB 34.91 I 2'-7'; Bo 3460 IV 14 vd. (metin C. Burde, StBoT 19 [1974] 34 tarafından site edilmektedir).
8. *ḫarki* “beyaz(lık), ak(lık)” KUB 8.36 II 18'-19'. satırlara göre gözlerin aşırı derecede beyazlanması şeklinde beliren bir hastalıktır ve herhalde gözbebeğindeki beyaz lekelenmeği işaret etmektedir; C. Burde, a.g.e. 38 vd.
9. *kammara*- “pus, donukluk”un bir görüş bozukluğu ya da göz hastalığı olarak bk. Allaituraḫi rituali KUB 24.13 II 6. Bunun için “görme duyusunun donuklaşması ya da katarakt türü bir perdelenme” yorumu yapılabilir.
10. *šipan*, tıbbî ritual KUB 8.38 III<sup>1</sup> 20-21 + KUB 44.63 III 12'de şu şekilde anılmaktadır (C. Burde, StBoT 19, 30 vdd.): *nam-ma-an a-a-an-da-az A-a[z i]š-ḫa-aḫ-ru šī-pa-an-na x<sup>2</sup> / ar-ḫa a-an-aš-zi* “Sonra o, [onun gözlerinden(?) gö]lzyaşları ve *šīpa(n)*'ı sıcak su il[e] silip alır”. Metinde hekim, şarap ve *marruwašḫa*- mineralinden oluşan bir karışımı hastanın (gözüne) tatbik ettikten sonra, gözyaşları ve *šīpa(n)*'ı sıcak su ile pansuman etmektedir. Son anılan böylece aynı gözyaşı gibi gözüün salgıladığı bir maddedir. Bu, çapak benzeri bir ifrazat, ya da C. Burde'nin a.g.e. 34 ve 73'de düşündüğü gibi bir cerahat olmalıdır. Kelimenin gövde ve cinsinin ne olabileceği (*šīpa*- (c.) ya da *šīpan* (n.)) konusunda en önemli ipucunu, olumsuz nesnelere listesini içeren belgelerden KUB 34.91 I 3'-6' şu şekilde vermektedir: [*ḫa-p*]a-an-zi mar-ra-at-ı[*a-at* ...] / iš-ḫa-aḫ-ru mar-ra-at-ta-a[*t* ...] / mar-ra-at-ta-at *šī-pa-an ma[r-ra-at-ta-at* ...] § *ga-ma-ra-a-aš*? KI.MIN *ḫar-ki* KI.MIN *i-n[a-an* KI.MIN] “[*ḫap*]anzi kayboldu / yokoldu, [...], gözyaşı seli kayboldu, [...] kayboldu, irin<sup>2</sup> ka[*y*]boldu, ...]. Donukluk aynı şekilde, aklık aynı şekilde, *in[an]*- hastalığı aynı şekilde, ...]” (metin pasajı için ayrıca krş. CHD 3/2 [1983] 180). Geçişsiz ve medial fiil *marra*- “yokolmak, kaybolmak” nedeniyle buradaki isimlerin akusatif hali söz konusu olmaz (ancak buna karşı bk. J. Friedrich – A. Kammenhuber, HW<sup>2</sup> Bd. III:Ḫ, Lfg. 13, 215). Böylece kontekste nominatif işlevli *šipan*, kelimenin gövdesini göstermektedir. Kelime için *šī-(i-)pa-an* yazımı yanında KBo 23.4 + I 8'. satıra göre bir de [*z*]i-*pa-an* grafiği varlığı daha kesinlik kazanmamıştır. Çünkü metin kopyası orası için bir [... *da-a*]-*ū* (-) *šē-pa-an* okunuşunu da mümkün kılmaktadır; bk. D. Groddek, ZA 89, 41-42 (*šīpan* için bibl. ile).

KBo 23.4 + KUB 33.66 + KBo 40.333'de geçen ve ne oldukları bilinmeyen SA<sub>5</sub><sup>13</sup> ve *tarpi*-<sup>14</sup> de bu tür olgular dahilinde sayıldığından yine aynı karak-

11. *hapanzi*- J. Puhvel, HED 3 (1991) 114, tarafından *hapa-* "akarsu" kelimesine bağlanmak isteniyor (ayrıca daha önce E. Laroche, FsOtten [1973] 183 n. 12). Ona göre burada Luvice akusatif çoğul bir form söz konusudur. Gerçekten de, "(cerahat) akıntısı" gibi bir anlam göz problemi sıfatı ile akla son derece yakın gelmektedir. Ancak hemen yukarıdaki dipnotta anılan metin yerindeki *šipan* gibi *hapanzi*'yi de ilgilendiren geçişsiz medial 3. tekil şahıs preterit *marrattat* yüklemi (I 3'), kelimenin hem sözde çoğulluğunu hem de akusatif halini imkansız kılmaktadır. Bu nedenle kelimenin gövdesini olduğu gibi *hapanzi*- kabul edip, kökenini de Luvice ile sınırlı tutmamak gerekir (alternatif bir teklif için bk. aşağıda dipnot 56). *hapanzi*- için ayrıca bk. en son J. Friedrich – A. Kammenhuber, HW<sup>2</sup> Bd. III: H, Lfg. 13, 215'de: "(*ein Übel*)".
12. *ēšhar*'ın yaklaşık "(göz) kanaması, kanlanması" manasında anlaşılabilceği tek metin yeri olarak –o da tamamlama olarak– KUB 8.36 II 10'-11' tanınmaktadır: *nu-uš-š[i IGI.ĦI]. A-ya-az / [pa-r]a-a' e-eš-ḥar a-ar-aš-zi* "ve (eğer) on[un gözle]rinden kan akarsa" (bk. C. Burde, StBoT 19, 38 vd.). Buna anlamca yakın ifâdeleri şu belgeler içermektedir: *ša-a-[ku-ya-aš-me-et iš-ḥa-aš-kân-ta* "onların gözleri kanlıdır (=kanlanmıştı?)" (KBo 17.1 I 24') ve [IGI.ĦI].A-ya iš-ḥar-ū[a-...] (KBo 13.33:3'; tamamlama, aynı metin 4'. satırdaki IGI.ĦI.A-ya ile destekleniyor; krş. C. Burde, a.g.e. 48).
13. SA<sub>5</sub> "kırmızı, al" (II 13') kelimesinin şimdiye kadar direkt olarak göz ile ilgiye getirildiği başka bir metin tanımıyorum. Ancak burada tek başına bir anlam vermediğinden her halikarda "(gözün) kırmızılığı" vb. şekilde anlaşılmalıdır; bk. D. Groddek, ZA 89, 39 "*das Rote (= die Rötung)*".
14. Her ne kadar substantif *tarpi*- bazen ilahî karakter gösteriyorsa da, D. Groddek, ZA 89, 39'un aksine, kelimenin bu metin yerinde (II 11') "*tarpi-* cini" ile tercüme edilmesi için hiçbir neden göremiyorum. Anlatımda sayılan olumsuz olgulardan hiçbiri kutsal mekâna ait değildir. Nitekim H. Otten – W. von Soden, StBoT 7 (1968) 32'de, ayrıntılı bir incelemeden sonra (s. 27 vdd.) *tarpi*-nin üç anlam dahilinde yorumlanması gerektiğini saptamışlardır ve orada "*Abstraktum, etwas Ungutes*" olarak verilen a) şıkkı bu metindeki ni ilgilendirmektedir; krş. J. Tischler, HEG Teil III, Lfg. 9 (1993) 214 vdd. Kelimenin sıkça *annari-* "kuvvet, yaşam gücü"nü izlemesi (bazen ikisi de ilahî karakterde beliriyor) ona anlamdaşlığından değil, bilakis antonümlüğünden kaynaklanmalıdır, yani "zayıflık?; felç? vs." gibi. Diğer taraftan, (tubbî) katalog metni KUB 8.36 III 4 ve 11. satırlarda insan bedenini ilgilendirmek üzere *walḥ-* "vurmak" eylemi ile beliren olumsuz öge *tarmi*-nin, E. Laroche, DLL (1959) 92 ve C. Burde, StBoT 19, 39, 42-43, 74'ün aksine Hititçe *tarma-* (c.) "çivi, kazık" kelimesine değil, bilakis *p > m* ses değişimi hesabı ile daha çok kelime-miz *tarpi*-'ye bağlanması gerektiğini düşünüyorum; *tarmi*- için krş. J. Tischler, a.g.e. 185-186: "*ein Krankheitssymptom*". H. C. Melchert, AHP (1994) 123-124'de bu tür ses değişmesi gösteren kelimeler için örnekler vererek, bunların Hititçe'ye diğer dillerden alıntı olduğunu vurgulamaktadır. Aynı durumun *tarpi-* / *tarmi-* için de geçerli olduğunu düşünebiliriz.

Aynı şekilde *šipan* / *šepan* kelimesi de (I 8', II 14') hem buradaki olumsuz işlevi hem

tere haiz olmalıdırlar. Böylece, *parninka*-’nın yukarıdaki iki metin yerinde göz (ya da çevresi) ile ilgili bir hastalığı ya da arzu edilmeyen durumu gösterdiği düşünülebilir.

Diğer bir benzer metin KBo 24.51 + öy. 12’-14’. satırlarda ise *parninki*-, bu sefer encikler tarafından yalanıp temizlenen (*lip*-) hastalıklar arasında sayılmaktadır. Çok küçük ve kötü korunmuş durumu nedeniyle tam rekonstre edilemeyen fragmanda okunabilen hastalıklar / olumsuz öğeler şunlardır: *ħarki*- “beyaz(lık), ak(lık)” (öy. 4’), [*ħap*]alki “demir”<sup>15</sup>, *kammara*- “pus, donukluk” (öy. 5’), [*ħarar*]ā(n)<sup>16</sup>, *iš[ħaħru]* “gözyaşı” (öy. 6’) ve *lappi[ya-]* “ısı, harâret” (öy. 8’). Kelimemiz *parninki*-’nin anıldığı 5’. paragrafta, hemen onun yakınında geçen öğelerin hiçbirisi de tam okunamamakta ve böylece kimlikleri saptanamamaktadır. Bu nedenle, yukarıda KBo 23.4 + KUB 33.66 + KBo 40.333’e dayanılarak yapılan problemlili vücut yerinin lokali ile ilgili gözlemin bu metin yeri için de geçerli olup olamayacağına karar veremiyoruz.

Benzer örneklerin sonuncusunu, KUB 35.109 metni II 8’ ve 9’. satırlarda Luvicede kontekste vermektedir. Burada kelimemiz yine, KI.MIN “ditto, keza” formülü ile tekrarlanan olumsuz belirtiler arasında yer almaktadır. İlgili paragraftaki korunmuş öğelerden *lappiya*- “ısı, harâret” (7’) dışındaki *duwa*-’nın ne anlama geldiğini bilmiyoruz. İlginç olan nokta, *parninki*-’nin Hititçe

de gövdesi nedeniyle (bk. dipnot 10), tanrı ve tanrılaştırılmış nesne isimleri sonundaki D...(n)-zıpa / -šipa / -šepa “...’nın cini, ruhu”dan kesinlikle ayrı tutulmalıdır.

15. Tamamlama ([*ħa-p*]al<sup>1</sup>-ki), benzer bir sayımın yer aldığı KBo 24.52:6’. satırdaki [*ħa-pal*-ki kelimesine göre kesin. Kelimenin, esas anlamı “demir” olan ve Hattice’den alıntı *ħapalki*- ile identikliği bellidir. Burada herhalde mecazî ya da ikinci bir anlamda kullanılmış; aksi halde “demir” madeninin encikler tarafından yalanmasının vücuttan olumsuz şeylerin uzaklaştırılması konusunda ne ifâde edebileceği bir soru olarak kalmaktadır. Şimdiye kadar böyle bir hastalık ya da olumsuz olgu tanınmamaktadır. Her ne kadar Hattice metin KBo 21.82 I 10’. satırda önce *le-e-ħa-pal-ki-an* (*lē=ħapalki=an* “onun demiri(nin)”) gibi bir ifâde yer almakta ve bunu da hemen arkasından vücut organları (arâzı)nı konu alan bir paragraf (st. 12’ vdd.; bak hemen aşağısı) izlemekte ise de, iki metin pasajı arasında kesin bir ilişki kurmak, konteks tam anlaşılmadığı için mümkün değildir.
16. Tamamlama ([*ħa-ra-ra*]a-an) benzer bir sayımın yapıldığı KBo 24.52:7’. satırdaki [*ħa-ra-ra-a-an*] belgesine göre kuvvetle muhtemel. En son, J. Friedrich – A. Kammenhuber – I. Hoffmann, HW<sup>2</sup> Bd. III:Ĥ, Lfg. 14 (2000) 272’de, *ħararā(n)* için, herhalde KBo 24.52’de kelimenin *ħapalki*-’den hemen sonraki satırda anılmasına istinaden “*ħararac.n. (?) ein Metall*” yorumu yapılmaktadır. Ancak *ħapalki*-’nin mümkündür ki orada mecazî bir anlamda kullanıldığı konusunda bk. dipnot 15.

örneklerdekinin aksine iki kez kullanılmasıdır. Kelime, ikinci anılışında BABBAR “beyaz” (yani “*ut*” işareti) renk ismini izlemektedir. Bu, ya yukarıda sayılan Hititçe örneklerdeki *harki*- “beyaz(lık), ak(lık)” kelimesinin karşılığıdır<sup>17</sup>, ya da herhangi bir şekilde *parninki*- olgusunu nitelemektedir.

D. Groddek, ZA 89, 41 ve n. 13’de, kelitemiz ilgisiyle çok ufak ve bu nedenle kullanılmaz fragman KBo 40.164’ü de site etmektedir. Metinde, *parnin[ki/a]*’ya (st. 2’) 1. tekil şahıs ile formüle edilen bir büyü uygulanmaktadır (krş. 1’ ve 2.’ satırlarda tekrarlanan yüklem *hukmi* “afsunluyorum”). Burada ek olarak, bu fragmanın kanımca KBo 22.107’nin I. sütununa konu ve üslûp benzerliği gösterdiğini belirtmek isterim. KBo 22.107 I 3’deki informasyona göre orada bir “(hastalık) ateşi büyü” (*ŠIPAT paḥḥuenaš*) söz konusudur<sup>18</sup> ve bu, katalog tablet KBo 22.102 ay.<sup>2</sup> 4’. satırda da anılmaktadır (*ŠIPAT paḥḥ[uenāš]*; krş. C. Burde, StBoT 19, 47).

17. Böylece, F. Starke’nin StBoT 30, 266 ve n. 11’de, aynı metin III 12’de geçen KISLAḤ “harman yeri”ne dayanarak II 9’. satırı için teklif ettiği <KI>UD=KISLAḤ düzeltmesine de gerek kalmamaktadır. Burası için, KUB 35.109 II 10’. satırda bu sefer SIG<sub>7</sub>.SIG<sub>7</sub> “sarı(mı)-yeşil” renginin anılmasına da dikkat edilmelidir.

18. Özellikle dikkati çeken durum, orada da I 11-14 arasında 1. tekil şahıs *hukmi* yüklemi ile tekrarlanan anlatımdır: *pa-aḥ-hur hu-ek-mi* (11), *pa-aḥ-hur hu-...* (13), *hu-e-ek-mi* (14’). Bundan yola çıkarak KBo 22.107 I 13-14 ile KBo 40.164: 2’-3’ arasında bir direk joinlik düşünülebilir –ki o zaman aşağıdaki metin kazanılırdı:

(13 = 2’) ... *pa-aḥ-hur hu-e-ek-mi pār-ni-in-[kán/ki-in ...?]*

(14 = 3’) *hu-e-ek-mi da-aš-šu-ua-an-za [pa]-aḥ-hu-na-az ...*

“Harâreti afsunluyorum, *parnin[ka/i]*’yi afsunluyorum, güçlü bir [a]teş ile!”

Fragmanların kopyalarında görülen işaret formları (örneğin “*e*”, “*ik*”) ile paragraf çizgileri de bu joinliği desteklemektedir. Nitekim Mayıs 2000 tarihinde Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi’nde yaptığımız tablet otopsisinde sonucunda iki fragmanın aynı renk ve kil hamuru özelliklerine haiz bulduklarını, ayrıca iç kısımlarında olmak üzere birbirlerine doğrudan iliştiklerini saptadık. Müze ziyaretimiz sırasında gösterdiği ilgi ve yardımlarından dolayı sayın İsmet Aykut’a burada teşekkürü bir borç biliriz. Bu saptayış sonucunda, *parninka/i*- olgusunun (hastalık) ateşi ile yakın ilişkisi de ortaya çıkmaktadır. *paḥḥur* kelimesinin “*fever, inflammation, burning pain*” anlamı ve bunun ile ilgili büyü için bk. CHD vol. P, fasc. I (1994) 16, 6. a. ve b. altına. Diğer bir “ateş, harâret büyü” sıfatı ile KUB 17.8 IV. sütun tanınmaktadır (bk. IV 10’daki *ŠIPAT IZI-naš* notu). Metin bir de Kamruşepa mitosu içerse de (IV 1 vdd.; bk. dipnot 35), ritual bölümlerinde (III 1 vdd.) güçlü bir Hurri-Luvi (Kizzuwatna) kültürü etkisi hakimdir.

Bu arada, eş (ya da benzer) anlamındaki Hit. / Luv. *lappiya*- “ısı, harâret”in de bazı büyülerde (KUB 35.109 II 7’ ve KBo 24.51 + öy. 8’) aynı *paḥḥur* gibi *parninka*- ile ortak kontekste anıldığını hatırlıyoruz.

*parninka/i-* olgusu için yukarıda değerlendirilen metin verilerine göre varsayılan “insan başı” ve “(hastalık) ateş(i), harâret” ile yakın alâkayı bir kez daha kesinlikle gözler önüne seren, ancak şimdiye kadar literatürde gözden kaçırılan çok önemli bir pasaj (tıbbî) katalog metni KUB 8.36 II. sütunda yer almaktadır. Aşağıda bunu E. Laroche, CTH s. 188 vd. ile C. Burde, StBoT 19, 38 vd. metin çalışmalarına bazı eklerle yeniden sunmak istiyorum:

§ 2' 3' [ma-a-an an-tu-uh]-š[a-a]n SAG.DU-an iš-tar-a[k-zi]  
 4' [na-aš-ma-an? l]a-āp-[p]i-ia-[aš ...?] x? [...?]  
 5' [na-aš-ma-an] pâr-ni-in-k[i-iš] e-ep-zi

§ 2' 3' [Eğer bir insa]n[ı]n başı hastalan[ırsa]:  
 4' [Onu ya h]ar[â]re[t],  
 5' [ya da] *parnink*[i-] tutarsa.

Şart cümlesinin girişinde önce genel olarak başın hastalığı belirtilmekte, sonra ona ilişkin iki seçenek verilmektedir. Bunlardan anlamı bilinen ilki “harâret” nedeniyle, ikinci kelime *parninki-* herhalde benzer nitelikte bir olguyu gösterecektir. Akla gelen ilk olasılık “ağrı, sızı” gibi arâzi belirtidir.

*parninka/i-*'nin menşei konusuna gelince, D. Groddek tarafından ZA 89, 41'de kısaca değinilen, kelimenin Boğazköy dökümanlarında belgelenmesi ve Eski Anadolu dilleri dahilindeki yaygınlığı (yani Hitit ve Luvi<sup>19</sup> olmak üzere) hususunun daha da fazla irdelenmesi lazımdır. *parninka/i-*'nin bu iki akraba dildeki varlığı, yukarıdaki kaynaklardan kazanılan daha doğru ve tam okunuşlar ile kesinleştikten sonra, ileride yayınlanacak etimolojik sözlüklerde onun için olası Hind-Avrupa köken teklifleri beklenebilir. Ancak, Hind-Avrupa dil grubuna dahil olmayan başka bir Eski Anadolu diline göz atıldığında, buna hiç de gerek kalmamaktadır. Çünkü aynı kelime yine *a-* ve *i-* gövdelere haiz olmak üzere Hattice metinlerde de geçmektedir<sup>20</sup>:

19. *parninki-* Luvi leksikonuna dâhil olmak üzere E. Laroche, DLL 80 ve H.C. Melchert, CLL (1993) 170 tarafından listelerine eklenmiştir. Ancak kelime, F. Starke, StBoT 31 (1990)'da dikkati çekecek şekilde herhangi bir site bulmamaktadır.

20. Belgeler, şu anda hazırlamakta olduğum “*Hattischer Wortschatz in hethitischer Überlieferung*” isimli çalışmamdan alınmıştır.



*pár-ni-in-ga-aš* KUB 57.57:18'

*pár-ni-in-ki-iš* KBo 21.82 I 12'

Bu belgelerden, daha iyi korunmuş ve kullanılabilir bir metin veren KBo 21.82 (Orta Hitit yazı ve duktusunda) I. sütunun 4'. paragrafında, kelimemiz aynı önekleri gösteren (*za=le= ...*, *zi=le= ...*, *ħa=le= ...*) kelimeler ile beraber ve ara sıra tekrarlanan KI.MIN ifâdesinin yer aldığı kontekste anılmaktadır.

- § 4' 12' [... (-)ħ]a-i-ma-ri-in *pár-ni-in-ki-iš* an-ka-ti-i-u-ma  
 13' [za-le-e-ek(?)<sup>21</sup>]-ki-iš za-le-e-š-u-u-mi-in KI.MIN za-le-e-ni-ma-aħ  
 14' [za-le-e-et-ħ]u-u(?) -ri-a<sup>22</sup>) KI.MIN zi-le-e-ek-pí-in zi-le-e-ħa-pár-ši-uu-ú-un  
 15' [... ħa-l]e-e-ek-ku-up ta-li-iš-tu-pt-iz-š-u-un  
 16' [... ħa-le]-e-nu-uħ ħa-le-e-ú-ru-úi-iš

KI.MIN “ditto, keza” ve özdeş önek tekrarlamaları, *parninkis*'in de geçtiği kontekste, aynı Hititçe KBo 23.4 + KUB 33.66 + KBo 40.333 I 5'-9', II 11'-15' ve Luvice KUB 35.109 II 6'-11'. satırlar arasındaki gibi tekrarlanan bir sayımın yapıldığını açıkça göstermektedir. Bundan başka, her ne kadar kesin identifikasyonları yapılamaz ise de, aynı öneklerle beliren kelimelerin birer isim olup, insan organlarını ifade ettiklerini biliyoruz. Bunlardan *kiš* “baş, kafa”<sup>23</sup>, *nimaħ* “göz(ler)”<sup>24</sup>, *kup*<sup>25</sup> ve *nuħ*<sup>26</sup> diğer

21. KBo 21.82 I 13'. satır başındaki kırık durumdaki kelime başının (*za=le=*) tamamlanması, kendisini izleyen kelimelerin örnekleri uyarınca yapıldı.

22. Tamamlama için krş. aynı metin I 20' *ħa-le-e-et-ħu-ri* (=ħa=le=(e)thuri)

23. *kiš* (fonolojik ya da morfolojik varyantı *kaš* ile) kelimesinin “baş, kafa” anlamı iki dilli metin KBo 37.1'deki eşitleme (Hit.) *ħar-š a<sup>1</sup>[ni<sup>2</sup>-i<sup>2</sup>]* (III 14') = (Hat.) *ħa-le-e-ek-ki-iš* (=ħa=le=kiš) (IV 14') “baş(ınd)ı” ile kesinleşmektedir. Kelime aynı öneklerle şu şekillerde belirmektedir: *ħa-(a)-li-ik-ki-iš* (KBo 37.13 öy.<sup>2</sup> 5', 26', KUB 28.82 + II 27'), *ħa-li-ik-ka-aš* (KBo 37.16:(7')), KBo 37.18:7', (8')), [*ħa-a<sup>2</sup>-l]i-ig-ga-aš* (KUB 28.63 sol sü. 2'); ayrıca *ħa=te=* ile: *ħa-te-(e-ek)-ka-aš* (KBo 37.23 I 13', KUB 17.28 II 25), [*ħa-te-e]k(?) -ka-aš* (KUB 57.57:27'); *za=le=(?)* ile: [*za-le-e-ek(?)]-ki-iš* (KBo 21.82 I 13'); *zaš=te=* (ya da *za=š=te=*) ile: *za-aš-te-ek-ka-aš* (KBo 37.23 I 21'); *za=te=* ile: *za-te-e-ka-aš* (KUB 17.28 II 15). Buna ait mümkün kullanımlar: *ip-ħa-a-ak-ki-iš* (KUB 28.42 öy. sol. sü. 8'), *ta-a-li-ki-iš* (KUB 48.19 V 1'), *ú-uk-ki-iš* (KBo 37.116:6', 7'); şüpheli olarak ayrıca: *a-aš<sup>2</sup>-ki<sup>2</sup>-iš* (KBo 37.107 ay.<sup>2</sup> 5') ve [...]-š-a-ak-ki-iš (KBo 37.37 ay.<sup>2</sup> 6').

24. Hattice'de “göz(ler)” anlamına gelecek *nimaħ* şeklinde bir isim, KUB 20.54 + KBo 13.122 IV 8'deki Hit. *ša-ku-ya-še-et-ya* (= *šakuwa* = *šet* = *wa*) ile KUB 28.74 ay. sağ sü.

Hattice belgelerde aynı ya da değişik öneklerle olmak üzere ortaya çıkmaktadırlar<sup>27</sup>. Böylece, bu paragrafta *parninkış*'in insan vücudu ile olan bir ilişkisinin işlendiği kesindir. Ancak bunun ne şekilde olduğu, yani aynı olumsuz karakterli Hititçe / Luvice *parninka/i-* gibi vücuttan uzaklaştırılıp uzaklaştırılmadığı, Hattice metnin bugünkü bilgimiz dahilinde tam anlaşılabilmesi nedeniyle açıkta kalmaktadır. 12'. satırdaki ilk cümlemin teklifi a) analizi, b) yorumu ve c) tercümesi şu şekilde yapılabilir:

a) [...?](-)haimari=*n parninkış an=kati=u=ma*

b) “onu (tekil nesne *an=*) — ... (fiil kökü *kati* ile morfem = *u*) — [...?](-) *haimari*'nin (hal / genitif işareti = *n*) *parninkış*'i(ni) — kendisi(ne)? (refleksif? sonек = *ma*)”

c) “[...](-)haimari'nin *parninkış*'i(ni) kendisi (için)? ... yapar”

4'. satırdaki Hat. *li-ni-ma-aḫ* (= *li=nimaḫ*) arasındaki paralellikten kazanılmaktadır; krş. G. F. del Monte, OA 23 (1984) 171-173. Bu, bir kez de *za=le=* öntakılı olmak üzere belirlemektedir: *za-le-e-ni-ma-aḫ* (KBo 21.82 I 13'). Kelimeye aitliği mümkün ayrıca şu formlar anılabilir: [...(-)e]ṣ-ni-i-ma-aḫ (KBo 37.105:3'), [*ḫa-l*i(?)*-ni-maḫ* (= *ḫa=li=*; KUB 57.57:22') ve *u-ni-i-ma-a[ḫ(-)...]* (KBo 37.49 ay. 8').

25. *kup* uzvunun tam niteliği şimdilik saptanamıyor. İlgili kelimenin oldukça zayıf belgelenen şekilleri şunlardır: [*ḫa-l*]e-e-ek-ku-up (= *ḫa=le=*; KBo 21.82 I 15'), [*ḫa-a*?-li-...?]*k-ku-ú-up* (KUB 28.63 sol sü. 6'), *zi-ku-u<sup>1</sup>up-tu* (KBo 37.23 I 6'); ayrıca krş. [...](*x-ik-ku-up*) (KBo 37.107 ay. 8'), [...]*x-ku-up* (KUB 17.28 I 47) ve [...](*x-ku-ú-up*) (KUB 28.29 öy. 4').

26. Diğer organ *nuḫ* da aynı şekilde bilgimiz dışındadır. Şimdiye kadar belgelenen formları: [*ḫa-le*]e-*nu-uh* (= *ḫa=le=*; KBo 21.82 I 16'), *ḫa-(a)-li-nu-uh* (KBo 37.14 öy. 13', KBo 37.17:3', KUB 28.63 sol sü. 9', KUB 47.98 ay. 6), *ḫa-te-e-nu-uh* (= *ḫa=te=*; KBo 37.23 I 14', KUB 17.28 II (16)), [*ḫa-i*]e-*[n]u-ú-uh* (KUB 17.28 II 26). Buna ait olabilecek ayrıca: *an-nu-uh* (KUB 28.36 + KBo 25.125 öy. sol sü. 7) ve *ḫa-aṣ<sup>2</sup>-nu-uh* (KUB 28.80 I 26').

27. Bu isimler özellikle Hıtuşi ritualine ait fragmanlarda hep birlikte ve aynı öntakılarla anılırlar. Anılan ritualdeki amaç, kötülüğün (Hattice *aṣaḫ*) kral çiftinin vücudundan uzaklaştırılmasıdır. Metin pasajlarında hep organları ilgilendirmek üzere *kateli* fiili kullanılır (imperatif *kate/i=(y)a*, prekatif *te=kati=a* hallerinde). Bu hususta ayrıca bk. H.-S. Schuster, HHB (1974) 30 ve n. 109; Chr. Girbal, Beitrage (1986) 121 vdd.; M. Giorgieri, RIL 124 (1990) 273-275; O. Soysal, Archivum Anatolicum 4 (2000) 185 vdd. Hattice'de vücut organlarını konu alan bir çalışma tarafımdan hazırlanmaktadır.

Böyle bir açıklama girişimine rağmen, geçişli yüklemdeki *kati=u* birimlerinin anlam ve işlevleri şimdilik bilinmediğinden cümlelerin yorumu belirsizdir<sup>28</sup>. Metnin takibi 5'. paragrafında değişik bir konuya geçildiği, anlatımda Lahzan şehrinin ortaya çıkması ile anlaşılmaktadır:

§ 5\* 17' [...? *te-pi(?)-i*]*n-na-a*<sup>29</sup>) UR[U<sub>L</sub>]*a-aḫ-za-nu-ú ḫa-a-aš-ta-ú* URU<sub>L</sub>*a-aḫ-za-am-pi*  
18'-23' ...

Lahzan (Hititçeleştirilmiş şekli ile Liḫzina) şehrinin, ritual metinlerinin büyü pasajlarındaki efsanelerde önemli bir rol oynadığı göz önünde tutulursa<sup>30</sup>, burada da —her ne kadar yorumu mümkün değilse de— benzer bir anlatım beklenecektir. Bu ilgi ile hemen, KBo 23.4 + KUB 33.66 + KBo 40.333'de insan bedeninden arzu edilmeyen olguların uzaklaştırılması için söylenen ve II. sütunun son satırlarında yeralan büyüü takiben, III. sütunun ilk satırından itibaren Fırtına tanrısının Liḫzina şehrine gidip şehri tahrip ettiği efsanenin başladığı hatırlanmaktadır<sup>31</sup>. Görüldüğü kadarıyla KBo 21.82 I sütun 5'. paragrafda Fırtına tanrısından bahsedilmemektedir; ancak bunun adının genellikle kırık olan satır başlarından birinde anılması pekala olasıdır. Nitekim takibi iki paragrafta, Fırtına tanrısı (DŞaru yazımı ile aslında

28. Chr. Girbal tarafından Beträge 123-124'de savunulan, burada geçişli işlevli (*an=* öntakısı gereğince) *kate/i* fiilinin yer aldığı fikri, vücut organlarının sayılması ile de desteklenmektedir (bk. yukarıda dipnot 27). Ancak fiilin anlamı şimdilik kesinlikle saptanamaz. Kötülüğün vücut (organları) ile ilişkisi düşünülürse ritualin amacı doğrultusunda, “alıp götürmek, uzaklaştırmak, bertaraf etmek vs.” gibi eylemler düşünülebilir. Bir verbal morphem olan *-u* ise, Chr. Girbal, a.g.e. 124 vdd. tarafından “şimdiki zaman” işareti olarak niteleniyor. KBo 21.82 I 12'. satırdaki *an=kati=u=ma*'ya benzer geçişli bir yapım, *am-mi-šu-u-ma* ile Hıtuşi ritualinde yine vücut temizlenmesi ile ilgili bir kontekste izlenmektedir: \**an=miš=u=ma* “onu (tekil nesne *an=*) —almak (*miš*) — zaman işareti? (*=u*)— kendine (refleksif *=ma*)” (KUB 28.102 + III 15').

29. Tamamlama yine aynı metin KBo 21.82 III 20'. satır başlangıcındaki *te-pi-in-n[a<sup>2</sup>-...]*'ya göre düşünüldü, ancak bu tabii ki zorunlu değil.

30. Örneğin KBo 37.1 I 3, II 3 (Hititçe kontekste), KBo 37.132:2', KUB 7.57 + I 6 (Hititçe kontekste), KUB 28.3 + KUB 48.61 öy. sol sü. 10, KUB 28.4 öy. sol sü. 9, 16, KUB 28.5 (+) öy. sol sü. 21'.

31. Efsane kısmında yılların ve Fırtına tanrısının çocuklarının sayısını veren “8”, tekrarlanması (III 3, 7) nedeni ile herhalde sembolik (aynı zamanda kutsal?) sayı niteliğini taşımaktadır. Aynı sayı Hattice - Hititçe tanrı methiyeleri kompozisyonlarında da çok sık geçmektedir: 8-*in* (Hat.; KBo 25.119:9'; KUB 28.75 II 8), 8-*in-zu* (Hit.; KBo 25.115:5'; KUB 8.41 III 6, 9, 12; KUB 31.143 II 15; KUB 31.143a + VBoT 124 III 9'), 8-*ŠU* (Hit.; KBo 25.119:10'), 2-*iš* 8-*taš* (Hit.; KUB 31.143 II 1, 8, 15, 16), [2]ŠU 8-*i*[*n*] (Hat.; KBo 25.120.2').

D<sup>D</sup>Taru)<sup>32</sup> gerçekten de Lahzan şehrinin söz konusu edildiği efsanede, hem de ana rolde belirmektedir:

§ 6' 24' <sup>D</sup>Ša-a-ru-u-un le-e-zu-uḫ na-aš-pu-ú-tu? iš-te-e-ru  
 25' URULa-a-ḫ-za-an zi-iš-ta-ú an-za-aš-ma-uš-le-e-u  
 26' pa-lā an-zi-ma-a-ar-le-e-u ...

6'. paragrafın ilk ve son bölümleri nispeten yorumlanabilir mahiyettedir. Buna göre, önce Fırtına tanrısının elbiseleri (<sup>D</sup>Šārū=n le=zuh)<sup>33</sup> söz konusu edilmekte ve hemen bunu takiben Lahzan şehri ile ilgili bir hadise tasvir edilmektedir<sup>34</sup>. Anlaşılmaz bir bölümden sonra —ki burada an= öntakısı ile başlayan ve birbirlerine pala “ve” ile bağlanan iki geçişli yüklem kullanılmıştır— hikayeye 26'. satırdan itibaren büyü tanrıçası Kataḫziwuri (Hit. / Luv. Kamrušepa) dahil olmaktadır. O, gökten aşağıya bakmakta ve Lahzan şehrinin durumunu görüp konuşmaya başlamaktadır. 7'. paragraf büyük bölümü ile aynı olayların tanrıçanın ağzından tekrarı tasvirinden oluşmaktadır. Bu, Haiti kökenli diğer bazı mitolojik pasajlarda da izlenen bir motiftir<sup>35</sup>.

KBo 23.4 + KUB 33.66 + KBo 40.333 ile KBo 21.82 arasındaki kompozisyon benzerliğini, yani insan bedenini ilgilendiren büyü ve hemen onu

32. Literatürde çok tartışılan, bu tanrı adı yazımının Hattice metinlerdeki Šaru~Taru şeklinde değişmesi için bk. A. Kammenhuber, HdO (Altkleinasatische Sprachen, 1969) 433, 447, 449, 471-472, 478; Chr. Girbal, Beiträge, 18 n. 13, 165-166; J. Klinger, StBoT 37 (1996) 619 n. 10, 654 n. 92 ile.

33. le=zuh= TÚG.ĪI.A “(onun) elbiseleri” eşitliği KUB 2.2 + KUB 48.1 III 19 (Hat.) ve 21 (Hit.)’den bilinmektedir.

34. Ayrıntıda anlaşılmıyor, ancak KBo 23.4+’deki durum göz önüne alınırsa, yine şehir yönünden olumsuz bir gelişme olacaktır. Zuwi temizlenme rituali KUB 7.57 + KUB 35.148’deki bir efsanede de (I 3-9), Fırtına tanrısının Liḫzina şehrini yaşlı kadınları ile birlikte nasıl mahvettiği anlatılmaktadır; metin pasajı için bk. N. Oettinger, StBoT 22 (1976) 44 ve en son krş. M. Hutter, GsCarter (2000) 99 n. 16 ile.

35. Chr. Girbal, Beiträge, 20 vdd., 52-54 (bibl. ile) —ki burada metin yerimiz de dikkate alınmıştır. Konu ile ilgili diğer belgeler şunlardır: KUB 28.3 + KUB 48.61 öy. sol sü. 16 vdd. (// KUB 28.4 öy. sol sü. 13 vdd., sağ sü. 15’ vdd. [Hit.] // KUB 28.5 (+) VBoT 73 öy. sol sü. 18’ vdd.); KUB 17.8 IV 1 vdd. (Hit.); KUB 17.28 II 18 vdd.; ayrıca krş. KBo 37.22:4’ vdd.; KBo 37.28 IV 10’ vdd., KUB 28.86 + KUB 48.23 III/V 4 vdd.). Bunlardan ilk üçü, vücut hastalıklarını ya da problemlerini konu alan temizlenme / tedavi büyüleridir. Benzer konulu Hititçe metin KUB 57.105 + KUB 43.34 de hem vücut organlarından (II 2’-8’) hem de mitolojik pasajlar dahilinde tanrıça Kamrušepa’dan söz etmektedir (III 10’, 11’, 15’, 41’).

izleyen Fırtına tanrısı ile Lihzina şehri efsanelerini saptadıktan sonra<sup>36</sup>, son anılan metnin yazın türü hakkında biraz söz etmek yerinde olacaktır. Çünkü bu, KBo 23.4 + KUB 33.66 + KBo 40.333 metin kategorisinin saptanması için de önemlidir. E. Laroche, KBo 21.82 belgesini CTH (1971) 131 ve RHA 30 (1972) 121 (= CTH suppl.)'de nr. 734 "*Fragments de rituels et de conjurations*" başlığı ile (nr. 9 altında) çok genel bir şekilde tanıtmaktadır. Metnin kolofonunda ise "Zalpuwa ülkesinin Zıpatta şehrinden olan pratisyen Hattuşili'nin kral ve kraliçeyi meşale zamanında dinsel bakımdan temizlediği" notu vardır ki bu, belge için "kral çifti için dinsel temizlenme rituali" gibi daha spesifik bir nitelik gerektirmektedir<sup>37</sup>. Her ne kadar dinsel temizlenme işlemleri kral çiftine değil bilakis herhangi bir insana<sup>38</sup> yönelse de aynı kültürel amaç kesinlikle KBo 23.4 + KUB 33.66 + KBo 40.333 için de geçerlidir. Ayrıca, ne bu metnin ne de KBo 21.82'nin, kaybolan tanrı motifi ile uzaktan yakından bir ilişkisi olmadığını belirtmeliyiz. Böylece D. Groddek'in çalışmasının başlığındaki CTH nr. 331 için "*Mythos vom verschwundenen Wettergott*" gibi alternatif bir isimlendirmeye de gerek kalmamaktadır.

KBo 23.4 + KUB 33.66 + KBo 40.333'ün orijini ve tarihlendirilmesi konusunda da D. Groddek'in açıklamalarına eklenecek hususlar bulunmaktadır. Kendisi ZA 89, 47'de isabetli bir şekilde, yazı, duktus ve morfolojik özelliklerine istinaden tabletin bir Orta Hitit eseri olduğunu ifade etmekte<sup>39</sup>, *appa iya-* "geri dönmek" tâbiri dışında Eski Hititçe'ye mal edilebilecek dilsel bir belirtinin de bulunmadığını saptamaktadır. Hatta daha da ileri giderek, metin kompozisyonunun da ilk kez Orta Hitit devrinde yaratıldığını savunmaktadır. Metne ait aşağıdaki şu içeriksel ve kültürel noktalar bu savın karşısında gözükmektedir:

36. Ancak KBo 21.82'deki efsane, "Taru'nun elbiseleri" beyanı ve ilâveten "tanrıça Katahziwu<sub>u</sub>ri" hikayesi nedeni ile tabii ki KBo 23.4 + KUB 33.66 + KBo 40.333'dekinden içerikçe ayrılmaktadır ve böylece onunla doğrudan ilişkiye getirilemez.

37. H.-S. Schuster, HHB 32.

38. II 16'. satırdaki DUMU.LÚ.U<sub>19</sub>.LU kelimesine ve D. Groddek, ZA 89, 41 ile birlikte I 3' için [*dandukišnaš* DU]MU<sup>1</sup>-li tamamlamasına istinâden.

39. Bu kompozisyona, hatta belki de aynı tablete, çok ufak Orta Hititçe fragman KBo 26.133 de eklenebilir; ancak bunun tablet dahilindeki yeri belli değildir. Söz konusu fragman yukarıdakilerle tamamen identik duktus, işaret formları ("*tar*" [st. 2'], "*i*" [st. 8'], "*da*" [st. 9']), ortografi (ligatur yazım *kat+ta-an* [st. 6']) ve benzer içerik (*ištappu[lli]* [st. 7'], [DİŞKU.İR], [GİŞTIR-ni] [st. 4']) arz etmektedir.

1) Fırtına tanrısının DİŞKUR logografik yazımı arkasındaki fonetik okunuşu bu metinde \*Tarhunna- olarak da belirlemektedir: DİŞKUR-naš(=at) (\**Tarhunnaš* nominatif halde, III 1 ve 15). Ancak buna karşı DİŞKUR-ta (\**Tarhunna* vokatif halde, III 8). Tarhunna formu, tanrı adı için en eski kullanımdır ve ilk kez Anitta Metni KBo 3.22'de DİŞKUR-(un)ni (\**Tarhunni*, yani datif) ve DİŞKUR-naš (\**Tarhunnaš*, yani genitif) hallerde kullanılmak üzere Eski Hititçe'ye geri gitmektedir; E. Neu, StBoT 18 (1974) 118.

2) Metinde ne dilsel ne de dinsel Luvice ve Hurrice etkisi ya da belirtisi göze çarpmamaktadır. D. Groddek'in ZA 89, 47'deki, N. Oettinger'in WdO 20-21, 83 vdd. ortaya attığı bir fikirden yola çıkarak, *dankuiš daganzipaš* "kara toprak" ifâdesinin Hurrice'den alındığı ve Hititçe'ye ilk kez Orta Hitit çağında yerleştiği yorumu şüpheyle karşılanacaktır. Çünkü aslı Eski Hititçe'ye geri giden Hattice-Hititçe inşa ritual duası KUB 2.2 + KUB 48.1<sup>40</sup> "kara toprak" ifâdesini Hatti dilindeki karşılığı ile beraber anmaktadır: Hattice [*ištarrazil=pi* (III 10) = Hititçe *dankuwai=ma takni* (III 12; krş. H.-S. Schuster, HHB 107-108). Hitit dilinde *tekan / takn(a)-* ile *daganzipa-* kelimelerinin anlamdaşlığı konusunda bk. yukarıda dipnot 5, ve ayrıca krş. Hattice *ištarrāzil* (KBo 37.1 I 16) = Hititçe *daganzipan* (KBo 37.1 II 16). Bu Yeni Hititçe kopya metin de aslında Eski Hititçe bir örneğe geri gitmektedir<sup>41</sup>. Eğer Hititçe'deki "kara toprak" ifâde ve tasavvuru için gerçekten bir

40. Dokümanın bize ulaşamamış orjinalinin mümkündür ki Eski Hitit Devri'ne tarihlenmesi konusunda krş. H.-S. Schuster, HHB 63 vd., 90, 92, 109, 117, 124. J. Klinger'in StBoT 37, 111 n. 127'de buna karşı işaret ettiği noktaları, H.-S. Schuster'in savını çürütecek nitelikte görmüyorum.

41. KBo 37.1'in "eskice" tarihlenmesi için —o da biraz çekingen olmak üzere— krş. J. Klinger, StBoT 37, 636-637. Ancak kendisi, bu metin öy. 2. satırdaki Eski Hititçe *ta* "ve"yi bir tarihleme kıstası olarak dikkate almamaktadır. Bu bağlaç yeni çağlarda kaleme alınmış ve arkaize edilmiş metinlerde (özellikle IV. Tuthaliya devrinde) yeniden kullanılmaya başlansa da, Ortaköy'de gün ışığına çıkan, KBo 37.1'in (Geç)-Orta Hitit versiyonu da metnin giriş bölümünde bir *ta* "ve" kullanılmaktadır (metin çalışması yanında A. Süel – O. Soysal tarafından yayınlanacaktır). Söz konusu kelimenin Orta Hititçe'nin malı olmadığı kesindir. Bu nedenle, KBo 37.1'deki kompozisyonun orjinalinin Eski Hititçe'ye geri gittiği ancak Orta Hitit Devri'nde çok eski dil özelliklerinden arındırıldığı kabul edilecektir. Benzer bir duruma yukarıda Orta Hitit duktusundaki KBo 21.82 için de parmak basılmıştı.

alıntı durumu söz konusu ise, bu Hurri'den daha çok, Eski Hitit devri —ya da öncesinde— Hatti kültürü etkisi ile meydana gelmiş olmalıdır<sup>42</sup>.

3) KBo 21.82'de üstüne parmak bastığımız örnek, çeşitli büyü dualarında değişik hikaye varyasyonları ile ortaya çıkan “Fırtına tanrısı ile Lihzina şehri” motifinin (krş. dipnot 30 ve 34) Hatti geleneğine geri gittiği gerçeğini bir kez daha gözler önüne sermektedir. KBo 21.82 tableti aslında Orta Hitit duktusu ve işaret formlarını göstermektedir, ancak kötü korunmuş III. sütunda iki kere kullanılan *ta* “ve” bağlacı (st. 22', 27'), metnin orjinalinin Orta Hitit'den de eski bir çağa aitliğini işaret etmektedir. Ayrıca, KBo 21.82'deki mitolojinin ilk defa Orta Hitit çağında yaratılmış olduğu, Eski Anadolu kültür tarihi çerçevesinde tasavvur edilemeyecek bir durumdur. Çünkü bilim dünyasındaki genel görüş, Hattice'nin daha Hititler devrinde çoktan ölmüş olduğu, ya da artık dil ürünleri veremeyecek kadar zayıf temsil edildiği yönündedir. Böylece, gerek KBo 21.82'deki Hattice, gerek se KBo 23.4 + KUB 33.66 + KBo 40.333'deki Hititçe'ye çevrilmiş mitolojik pasajlar içeren büyü dualı dinsel kompozisyonları, Eski Hititçe aracılığı ile Orta Hititçe'ye ulaşan Hitit öncesi bir kültürün ürünleri sıfatı ile görmemiz gerekecektir.

KBo 23.4 + KUB 33.66 + KBo 40.333 ile KBo 21.82 arasındaki *parninka-* ve *parninkis* kelimelerini de içeren kompozisyon benzerliği, iki değişik dildeki bu kelime benzerliğinin seçil bir rastlantı olmadığını göstermekte ve onların identikliğini ortaya koymaktadır. Böylece, iki dil arasında kesinlikle bir alıntı ilişkisi vardır ve bu da mantıken Hattice'den Hititçe'ye şeklindedir. Aynı kelime görünüşe göre Luvice'ye de sirâyet etmiştir. Ancak bunun gerçekten, konuşulan güncel Luvice'nin mi malı olduğu, yoksa Hatti kökenli sağlık duaları etkisinde yüzeysel bir teknik terim sıfatıyla sadece metinlerde mi kullanıldığı sorusu şimdilik açıktır<sup>43</sup>. Kelimemiz diğer bir

42. N. Oettinger'in de, a.g.y. 87-88 n. 13'de, bu tâbirin Eski Hitit Çağın'a geri gidebileceği varsayımını hesaba kattığı unutulmamalıdır. Aslında tarım kültürünün ön plana çıktığı Anadolu gibi bir yerde, “kara toprak” ifâdesi ve kavramının hangi uygarlığa ve devre geri gittiği tartışması da gereksizdir. Bu, zaman farkı gözetmeksizin oradaki her kültürde birbirinden bağımsız şekilde gelişmiş de olabilir. 20. yüzyıl Türk ozanı Sivas'lı Aşık Veysel “*Benim sadık yarım kara topraktır*” derken herhalde daha başka ve eski bir kültürden etkilenmemişti.

43. Boğazköy'deki Luvi yazılı materyalinde, Hatti efsanelerini anımsatan motiflerin yer aldığı, tanrıça Kamruşepa'nın (Hatti Kataḫzip/wuḫri) önemli bir figür olarak belirdiği ve diğer Hatti kökenli tanrıların da anıldığı (Pirwa, Şulinkatti, Zilipura gibi) pasajların bulunduğu hastalık tedavi büyüleri tanınmaktadır. Bunları içeren metinler, transkripyonları ile F. Starke, StBoT 30, 221-257'de biraraya getirilmiştir; ayrıca bk. Zuwi rituali (yukarıda dip-

Hattice metin KUB 57.57'de (Yeni Hitit yazımında) bu sefer son hecesinde *a-* sesi vurgusu ile kullanılmıştır.

§ 4'	15'	-i]a-ia
	16'	(-)]a <sup>2</sup> -mi-i-šū-u
	17'	ta-ba-a]r <sup>2</sup> -na-an le-e- <sup>1</sup> ]a <sup>1</sup> -ša-aḫ
<hr/>		
§ 5'	18'	]x pâr-ni-in-ga-aš
	19'	]u <sup>2</sup> -un
	20'	]x <sup>2</sup> -]a <sup>2</sup> ]el
	21'	](-)x-aš-ki(?)-li-in <sup>1</sup> -ša- <sup>1</sup> x]el
	22'	ḫa-l]i(?)-ni-maḫ
	23'	le-e-a-š]a-aḫ
<hr/>		
§ 6'	24'	SAL <sup>2</sup> ta-ya-a]n-na-an-na-an
	25'	-a <sup>2</sup> -š]a-aḫ
	26'	-n]a <sup>2</sup> -an
	27'	ḫa-te-e]i]k]i(?)-kḫ-aš

(Metin bundan sonra kırılıyor)

Yukarıda sunulan metin kullanılamayacak derece hasarlı olsa da, 18'. satırdaki *parningaš*'m yine olumsuz bir durum dahilinde anıldığı kesindir. Çünkü ondan bir satır önce [*taba*]rna=*n le=ašaḫ* “tabarna'nın kötülüğü” ifadesini okuyoruz ve 5'. paragraf da yine *ašaḫ* “kötü” kelimesi ile sona eriyor. 16'. satırdaki kırık yüklem kanımca [*y*]a=*mīš=ū* “alıyorum” şeklinde anlaşılacaktır<sup>44</sup>. 22'. satırda geçen *nimaḫ* “göz(ler)?” ([*ḫa=l*]i=*nimaḫ*

not 34 ve M. Hutter, GsCarter, 103 n. 30, 104-105 n. 38 ile, bibl.). Bu durum, Hatti kültürünün Hitit gibi Luvi dinsel yazılı belgelerinin de üzerindeki etkisini işaret etmektedir. Ancak bu etkileşimin çok önceleri Hattiler ve Luviler arasında doğrudan mı meydana geldiği, yoksa sadece Boğazköy Hitit yazım geleneği dahilinde mi addedilmesi gerektiği sorusu şimdilik cevaplanamaz.

44. Bu kullanımın anlaşılması için kırış. benzer bir örneğin anıldığı dipnot 28. İyi tanınan *mīš* “almak” fiili burada *ya-* (yani *ya<sub>a</sub>-*) birinci tekil şahıs<sup>2</sup> morfemi (bk. Chr. Girbal, Beiträge,



şeklinde) KBo 21.82 I 13'de rastladığımız organın tam kendisidir (orada ise *za=le=nimah*). O nedenle, burada yine insan vücudu (yani Hitit kralının) ile ilgili arzu edilmeyen öğelerin uzaklaştırılmasını amaçlayan bir büyü duası bahis konusudur. 24'. satırdan itibaren aynı durum kraliçeyi (tawannanna) ilgilendirmektedir<sup>45</sup>. 27'. satırda bu alaka ile başka bir organ adı *kaš* "baş"a (*[ha=te]=kaš* olarak)<sup>46</sup> rastlıyoruz. Fragmanın kompozisyon olarak kral çifti temizlenme rituali KBo 21.82'ye benzerliği, 7'. satırda beliren büyü tanrıçası Katahzipuri ile daha da belirginleşmektedir.

Kelimenin Hititçe'de olduğu gibi kendi kaynağı Hatti dilinde de iki değişik vokal vurgusu göstermesi ilginç bir durumdur. Hititçe'de böyle durumlar hem alıntı hem de özgün kelimelerde sıkça belirse de<sup>47</sup>, bunun Hattice dahilinde nasıl açıklanabileceği burada bir sorun olarak beliriyor. Hattice'de *a ~ i* değişmesi konusunda Chr. Girbal, Beiträge, 95-96'da *šella* (KBo 28.61 öy. 3) ile *šelli* (a.g.y. öy. 7) örneğini vermektedir. Daha güzel bir örnek ise yine, hemen yukarıdaki KBo 21.82 ile KUB 57.57'de bulunmaktadır. İlk anılan metin I 13'. satırda "baş" için *kiš* kelimesini kullanırken (*[za-le-ek(?)]-ki-iš* —ki vokalce I 12'. satırdaki *parninkiš* ile uyuşmaktadır), diğeri 27'. satırda *kaš* kelimesini vermektedir (*[ha-te-e]k(?)ka-aš* —ki bu da orada 18'. satırdaki *parningaš* ile ses uyumu içindedir)<sup>48</sup>. İki metin arasındaki bu sistemli vokal farklılığının Hitit yazılı iletişiminden kaynaklanan bir hataya mı verileceği, yoksa iki metnin eskiliğine bağlı bir yazım geleneğine geri gittiği (Orta Hitit'e karşı Yeni Hitit olmak üzere) sorulabilir. Diğer taraftan, çok az tanınan Hatti dilinde, kelime bünyesinde beliren vokal farklılıklarının fonetik ya da grafik varyant yanında, Hititçe'dekinin aksine, gramatikal değere haiz bir belirti olabileceği de gözardı edilmemelidir.

59 vdd., 111, 172) ile işaretlenmiş. Formun sesçe daha doğru kullanımı için bk. *ya<sub>a</sub>-mi-šu* (KUB 44.26:19').

45. Bk. satır 25' [...-a<sup>2</sup>-š]a-ah "kötü (şey)" —ki buna, kraliçe Tawannanna ile olan ilişkisinden dolayı dişil iyelik öneki *te=* eklenmesi gerekir. Tamamlama için beklenecek *\*te-a-ša-ah* formu şimdiye kadar belgelenmese de, KUB 17.28 II 24'de doğum yapan bir kadını ilgilendiren büyüde anılan *te-ša-ah* burası için güzel bir örnek oluşturmaktadır.

46. *ha=te=kaš* formu dişil iyelik öneki *te=* ile. Tam korunmuş formlar KBo 37.23 I 13' ve KUB 17.28 II 25'de yer alıyor (bk. dipnot 23) ve bunlardan sonuncusu kesinlikle bir kadını ilgilendiriyor (bk. dipnot 45).

47. En son E. Rieken, HS 107 (1994) 42-53, eski bibl. ile.

48. *kaš* ile *kiš* değişiminin izlendiği kullanımlar için bk. yukarıda dipnot 23.

Kelimenin Hattice metinlerde -š sonesine rağmen Hititçe ve Luvicede bunu muhafaza etmemesi de önemlidir. Ünsüz sonekli yabancı kelimeler Hititçe'ye genellikle tema ünlüler dahil edilerek alınmakta ve bunlar da genellikle komün cinsli olmaktadır (klasik örnek Hat. LÚduddušhiyal ile Hit. LÚduddušhiyalla- gibi). Bu durumda, kelimenin Hititçe'de teorik olarak \*parninkiša- (c.) ile temsil edilmesi gerekirdi (ayrıca krş. yer adları Hıkmış(a) ve Kargamış(a)). Ancak, Hitit dilinde beliren, çoğunlukla diğer dillerden alıntı nötr cinsli ve s- gövdeli kelimeler daha ayrıcalıklı ve çok seçenekli durum göstermektedir. Kendi ana dillerinde de aslen \*-š ile sona ermeleri gereken Hititçe'deki -š sonesli alıntı / yabancı kelimeler, Hitit belgelerinde şu yapımlarla ortaya çıkmaktadırlar (sadece sonesle benzeyen kelimeler dikkate alınmıştır):

1) Son ünsüz -š'nin muhafaza edilmesi: *ankiš*, *zinakkiš*, *zukkanš* ve *tunnakkiš*. Kelimelerin cinsi nötr. Bitki ismi olan ilk üçü ve bunların mümkün yabancı (herhalde Luvicede) menşeleri için bk. A. Süel – O. Soysal “A practical Vocabulary from Ortaköy”: FsHoffner (baskıda). E. Neu, FsNeumann (1982) 210 n. 23'de *tunnakkiš* “iç oda” için de Luvi ya da luvoid bir köken düşünülmektedir<sup>49</sup>.

2) Son ünsüz -š'nin muhafaza edilip, bunun -a ile tematize olması, *ankiša*<sup>SAR</sup> (yukarıdaki *ankiš* kelimesine ait). Kelimenin cinsi nötr kalıyor<sup>50</sup>.

3) Son ünsüz -š'nin muhafaza edilip, buna -šar morfeminin ilave edilmesi: *tunnakkišsar* (yukarıdaki *tunnakkiš* kelimesine ait)<sup>51</sup>. Kelimenin cinsi yine nötr kalıyor.

49. Luvicede s- gövdeli isimler ve bunların Hititçe'dekiler ile alâkaları konusunda ayrıntılı olarak ayrıca bk. F. Starke, StBoT 31 (1990) 95 vdd., özellikle 109 vdd., 119 vd.

50. Kelime bu haliyle J. Puhvel, HED 1 (1984) 73'ün aksine çoğul nominatif-akusatif değil, bilakis J. Friedrich – A. Kammenhuber, HW<sup>2</sup> Lfg. 2 (1977) 95'deki gibi tekil olmalıdır. Çünkü *ankiša*<sup>SAR</sup> formu, KBo 13.248 I 8'. satırda çeşitli yararlı bitkiler listesi dahilinde anılmaktadır —ki böyle bir sayım mantıkî olarak nesnelere tekil halini gerektirir.

51. Bk. E. Neu, FsNeumann'da, 210 n. 23, diğer örnekler *Giškuppis-* / *Giškuppisšar* ve *ħaddareš-* / *ħattareššar* ile. Bunlara *šumiš-* / *šumiššar* “iri fasulye?” kelimesi de eklenebilir; krş. C. Watkins, FsKnobloch'da (1985) 494 vd. Ancak kendisi, *šumiš-* formunda daha çok bir yazıcı hatası neticesi “šar” işaretinin unutulmuş olduğunu hesaplamaktadır (a.g.y. 494 ve 497 n. 13).

4) Son ünsüz *-š*'nin düşürülüp, kelimenin vokalik sınıfa dahil edilmesi. Kelimenin cinsi bu sefer komün hale geliyor.

Yukarıda alternatiflerden Hattice *parninkališ* ve Hititçe *parninkali-* ilişkisinin açıklanmasında yardımcı olacak 4. şık için bir örnek, Luvi-Hitit alıntı kelimeleri dahilinde belgelenmemektedir. Ancak buna, yine Hatti-Hitit miliyösünden iki dilli metin KBo 37.1 önyüzde rastlamaktayız (duplikat tamamlaması için bk. KBo 37.2:5')<sup>52</sup>:

I (Hat.)	24	<i>pa-la</i> [       ]	<i>a-am-pu-ša-an ša-a-ḫi-iš</i>
	25	<i>le-e-[(pár-nu)]-u-ul-li</i>	
II (Hit.)	23	...	<i>nu pa-r[a-iš ...?]</i>
	24	<i>GIŠša-a-ḫi-in</i>	<i>GIŠpár-nu-ul-li-ia</i>

“(Tanrıça Kataḫzipuri / Kamrušepa) *šahi-* ve *parnulli*’yi üfle[di]”

Hattice’de *šahiš* olarak beliren bitkisel nesne, Hattice genelde kelimenin aslına sadık kalınarak, ancak Hititçe’ye *i-* gövdeli komün cinsten aktarılmıştır (akuzatif *GIŠšahin* halinde). Bunu yapmak için, orjinal kelimenin ünsüz gövde sonesi *-š* elimine edilmiştir<sup>53</sup>. Bu tür bir transformasyon için yapılacak açıklama, Hititler’in, Hind-Avrupa kökenli olmayan Hattice’deki *šahiš* ve *parninkališ*’ı, sonesleri kendi dillerindeki nominatif haldeki tekil komün kelimeleri andırıldığından bir karışıklığı önlemek amacıyla —I. şıktaki akraba dil Luvice kelimelerin aksine— soneslerini düşürerek vokal gövdeli ve komün cinsli kelimeler haline getirmeleridir. KBo 37.1’deki, Hattice *lē*= öneğine haiz ikinci bitkisel obje *parnulli* de Hititçe sütunda aslına sadık *GIŠparnulli* (Hititçe =(y)a ek bağlacı ile) şeklinde belirmektedir<sup>54</sup>. Hattice *parnulli*, özellikle kelime önsesinde fonolojik yönden *parninkališ*’a benzer-

52. Tüm metin çalışması J. Klinger, StBoT 37, 638 vdd. ve 680’de bulunmaktadır. Burada tartışılan pasaj H. Ertem, Flora (1974) 118-119 ve E. von Schuler, FsCarratelli (1988) 244-245 tarafından da kullanılmıştır.

53. Güzel kokulu bitkisel bir nesneyi gösteren *GIŠšahi-* kelimesi hakkında en yeni malûmat hakkında bk. J. Klinger, StBoT 37, 667 ve 677 (diğer bibl. ile). Ancak bu kelimenin a.g.e. 791’de nötr cinsli nitelenmesi kesinlikle bir yanlışlık sonucudur.

54. *GIŠparnulli-* kelimesi için bk. en son CHD vol. P, fasc. 2, 179: “*an aromatic woody plant or its product*”.

lik gösterse de, bunun kelimelerin morfolojisine yardımcı olup olamayacağı şimdilik tartışılmaz kanısındayım<sup>55</sup>. KBo 37.1'deki bu iki örnek ayrıca, Hattice kelimelerin bazen nasıl oldukları gibi Hititçe'ye alındıklarını göstermesi bakımından da önemlidir. Çok iyi bilinen ve literatürde devamlı tekrarlanan klasik *halmašuit-*, *tabarna* ve *tawananna* örnekleri dışında, sadece bu makalede söz konusu edilen ya da tartışılan kötü karakterli olgu isimleri *hapalki-* ile *parninki*<sup>56</sup>, ya da bitki isimleri *parnulli-* ile *šahi-* türü alıntılarının sayısının Hattice araştırmalarının ilerlemesi ile daha da artacağı kesindir<sup>57</sup>. Hattice'nin Hitit kelime hazinesine olan etki ve katkıları yatsınamaz bir gerçektir. Araştırma konumuz *parninki/a-* kelimesinin Hattice'ye aitliği saptandıktan sonra, Hitit dilindeki benzer *-nk(a/i)-* sonesli kelimelerin kökenleri de yeniden düşünülmelidir<sup>58</sup> —ki bunların Hind-Avrupa dilleri dahilinde etimolojileri yapılamamaktadır ve bazıları da zaten Hatti dil ve kültür sahasına bağlanmaktadır— örneğin *haššunga-* (atlar için bir çeşit kuvvet yemi)<sup>59</sup>,

- 
55. Hattice'de *par-/wa<sub>a</sub>r* (/ \*far/) önsesli kelimeler oldukça yaygındır, örneğin: *paraya* / *wa<sub>a</sub>raya* “râhip”, *parkuku*, *parkuliya(ma?)*, <sup>LÜ</sup>*paršiel* (ancak ilk hecenin okunuşu pek kesin değil, = <sup>LÜ</sup>ALAM.ZU<sub>9</sub> “kült çığırtkanı?”), *warak* / *wa<sub>a</sub>rak*, *warašip* / *wa<sub>a</sub>rašip*, *wa<sub>a</sub>riulli* vs. Son anılan örnek, kelime sonu itibarıyla *parnulli-*'yi de hatırlatmaktadır.
56. Eğer *parninki-*, *hapalki-* gibi bazı hastalık ya da istenmeyen durum isimleri Hititçe'ye Hattice'den olduğu gibi alınmış ise, yukarıda dipnot 11'de tartışılan aynı karakterli *hapanzi* için de Hattice bir köken düşünmek hiç tutarsız olmayacaktır. Buna önsese en benzeyen Hattice kelime, tanrı ismi *ha-pa-an-ta-li* (KUB 28.4 öy. sol sü. 19; KUB 28.5(+) öy. sol sü. 24'), <sup>D</sup>*Ha-pa-an-ta-li* (KUB 28.4 öy. sol sü. 12) ile fonetik varyantı *ha-ua<sub>a</sub>-an-ta-li-i* (KUB 1.17 VI 5)'dir. Burada beliren *pa* ~ *wa<sub>a</sub>* ses değişmesi tabii ki şu Hattice kelimeleri de ilgi alanına çekmektedir: *ha-ua<sub>a</sub>-ne-eš-ta(-a)* (KBo 21.82 III 16'; KBo 37.13 öy. 4'; KUB 28.37 öy. sağ sü. 2') ve *ha-ua<sub>a</sub>-ne-iš* (KUB 28.80 I 9'). İlk anda kulağa daha çok Hititçe / Luvicedil özelliği gibi gelen *hapanzi*'nin kelime sonu *anzi* ise seyrek de olsa Hattice kelimelerde de izlenmektedir: *ta-a-da-a-an-zi* (KBo 37.11 II 9'), *ka-aḫ-tap-pu-un-zi* (KUB 28.53 I 6').
57. Hattice metin KBo 37.144 öy. 6'. satırdaki *hi-i[k]-ki-ir-ma-hi-in* belgesinin bu sefer Hititçe kontekli KBo 13.49 9'. satırda *hi-ik-ki-ir-ma-hi-ja* şeklinde belirmesi; ya da EZEN *haššumaš* bayram isminin, verbal substantif *haššumar* ya da benzeri Hititçe olasılıklar yerine (bunun için bk. I. Hoffmann, OrNS 52 [1983] 98-101), iki kere *ha-a-šumar* (KUB 28.53 I 10') ve *ha-a-aš<sup>2</sup>-šumar* (KBo 37.34 ay. 17') şeklinde ortaya çıkan Hattice kelimeye geri gidebileceği de bu konudaki diğer belirtilerdir.
58. Bk. daha önce G. Neumann, IF 91 (1986) 379.
59. J. Tischler, HEG Teil I (1983) 210, bibl. ile.: “ohne (idg.) Etymologie”; krş. J. Puhvel, HED 3, 246: “It recalls rather autochthonous words like illuyanka- 'snake' ”.

MUS<sup>5</sup>*illuyanka-* (yılan (azmanı), ejderha)<sup>60</sup>, *parunka-* (bir içki kabı)<sup>61</sup> *purungali-* (altın ve gümüşten bir süs)<sup>62</sup>, (GIS/NA<sup>4</sup>)*taḥanka* (bir kült mekânı)<sup>63</sup>, (GI)*damalanga-* (bitkisel bir nesne ya da saz / kamıştan<sup>7</sup> bir alet)<sup>64</sup>, ayrıca *tunink-* (ekmek çeşidi)<sup>65</sup> gibi.

- 
60. Hatti kültürüne ait *purulli-* festivali bünyesindeki Illuyanka efsanesinden tanınmaktadır (CTH Nr. 321) —ki kelime burada daha çok bir özel isimdir. Ancak bu, çeşitli ses varyantları ile Hititler tarafından substantif olarak da kullanılmıştır; belgeler için bk. J. Puhvel, HED 2 (1984) 358 vd.
61. Hattice-Hititçe bir bilingue metin olan KUB 44.60 + III 1'den tanınan bu kelime için bk. H. G. Güterbock - H. A. Hoffner, CHD vol. P, fasc. 2, 201.
62. Çoğunlukla, Hatti geleneğine geri giden KILAM bayramına ait fragmanlarda belirlemektedir; belgeler için bk. H. G. Güterbock - H. A. Hoffner, CHD vol. P, fasc. 3, 393. Ayrıca karşılaştırılırsa J. Tischler, HEG Teil III, Lfg. 8 (1991) 13, bibl. ile; G. Neumann, IF 91, 379 (kelimenin mümkün Hatti kökeni hakkında).
63. J. Tischler, HEG Teil III, Lfg. 8, 12-13 ve bibl.
64. E. Neu'a göre, J. Tischler, HEG Teil III, Lfg. 8, 70'de.
65. Bk. J. Tischler, HEG Teil III, Lfg. 10 (1994) 438-439; Hititçe'de produktif bir *-(n)k-* sonek varlığının ispatlanamayacağı notu ile.